

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

СУДОВА МЕДИЦИНА ТА СУДОВА ПСИХІАТРІЯ

**Методичні вказівки до семінарських занять для здобувачів вищої
освіти денної форми навчання
спеціальності 081 «Право»
освітньо-професійної програми
Кримінальна юстиція (Суд. Прокуратура. Адвокатура)»**

**Обговорено і
рекомендовано на
засіданні кафедри
кримінального права
та правосуддя
Протокол № 8
від « 05» грудня 2019 р.**

Чернігів ЧНТУ 2019

Судова медицина та судова психіатрія. Методичні вказівки до семінарських занять для здобувачів вищої освіти денної форми навчання спеціальності 081 «Право» освітньо-професійної програми Кримінальна юстиція (Суд. Прокуратура. Адвокатура)»/ Укл.: Толкач А.М.. – Чернігів : ЧНТУ, 2019. – 38 с.

Укладач: Толкач Анжеліка Миколаївна, старший викладач кафедри кримінального права та правосуддя

Відповідальна за випуск: Коломієць Н.В., завідувачка кафедри кримінального права та правосуддя, доктор юридичних наук, професор кафедри

Рецензент: Марущак О.А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Чернігівського національного технологічного університету

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОВА МЕДИЦИНА ТА СУДОВА ПСИХІАТРІЯ.....	5
1.1. Структура навчальної дисципліни	7
1.2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.....	8
1.3. Методи поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Судова медицина та судова психіатрія».....	10
1.4. Література основна до всього курсу.....	13
1.5. Орієнтовний перелік питань на залік.....	17
2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	19
2.1. Тема 1. Тілесні ушкодження.....	19
2.2. Тема 2. Вмирання і смерть. Трупні явища. Механічна асфіксія.....	21
2.3. Тема 3. Експертиза трупа. Експертиза живих осіб.....	23
2.4. Тема 4. Дітогубство.....	27
2.5. Тема 5. Правові процесуальні та організаційні основи судово-психіатричної експертизи. Травми головного мозку.....	28
2.6. Тема 6. Вчення про психічні захворювання.....	30
2.7. Тема 7. Судово-психіатрична експертиза: свідків і потерпілих, неповнолітніх, засуджених.....	34

ВСТУП

Навчальна дисципліна „Судова медицина та судова психіатрія” вивчається студентами на четвертому курсі, після отримання фундаментальних знань з основних галузей права.

Судова медицина та судова психіатрія вивчає питання медичного, біологічного, медико - криміналістичного характеру для цілей правосуддя. Вона відрізняється від лікувальної, профілактичної медицини і тісно пов’язана з юридичними науками. Коли під час розслідування злочинів проти здоров’я та життя людини виникають питання медичного (біологічного) плану, призначається судово-медична експертиза. Фахівці-юристи повинні знати сучасні можливості судово-медичної експертизи, організаційно-процесуальні основи її призначення, вміти ставити питання для вирішення судово-медичному експерту, оцінювати висновки судово-медичної експертизи.

Дисципліна «Судова медицини та судова психіатрія» висвітлює питання організації судово-медичних експертиз, взаємозв’язок криміналістики і судової медицини, діагностику причин смерті, що настала від дії різних чинників, проведення судово-медичної експертизи тілесних ушкоджень та їх правову оцінку, сучасні данні щодо експертизи речових доказів, психічного стану.

Методичні вказівки підготовлені для студентів навчально – наукового інститута права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету на пряму підготовки бакалаврів 081 «Право»

спеціалізації «Кримінальна юстиція (Суд. Прокуратура. Адвокатура)», відповідають програмі навчальної дисципліни «Судова медицини та судова психіатрія» та можуть використовуватись як для проведення семінарських занять, так і для самостійної роботи студентів

Метою даного навчально-методичного видання є сприяння формуванню у студентів ННІ права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету навичок самостійної навчальної, науково-дослідної й практичної роботи, а також допомога студентам в опрацюванні питань, які виносяться на семінарські заняття та самостійне вивчення дисципліни.

Згідно із навчальним планом, крім лекційного курсу з «Судової медицини та судової психіатрії», передбачено семінарські заняття, що проводяться з метою контролю підготовки та оцінки рівня знань студентів, а також самостійна робота студентів.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОВА МЕДИЦИНА ТА СУДОВА ПСИХІАТРІЯ»

Навчальна дисципліна «Судова медицина та судова психіатрія» передбачає вивчення системи, методів та функцій діяльності судово-медичних експертів. Дає можливість студентам ознайомитися з основними правами, обов'язками експертів, їх повноваженнями та в разі необхідності настання відповідальності.

Метою викладання навчальної дисципліни «Судова медицина та судова психіатрія» є: всебічно сприяти студентам навчитись самостійному юридичному мисленню в галузі судової медицини та судової психіатрії України: оволодіння студентами теоретичними знаннями на основі чинного законодавства України, умінням і навичками їх практичного застосування. Формування фахівця у галузі права.заняття є ефективною формою організації навчальних занять, з якими органічно поєднуються лекції.

Основними цілями їх проведення є:

забезпечити педагогічні умови для поглиблення і закріплення знань студентів з основ даного курсу, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійного опрацювання;

спонукати студентів до колективного творчого обговорення найбільш складних питань навчального курсу, активізація їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти;

оволодіння методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються та формування умінь і навичок до здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Судова медицина та судова психіатрія» є:

1) ознайомлення з теоретичними засадами, основними категоріями та етапами розвитку судової медицини та психіатрії.

2) всебічно сприяти студентам навчитись самостійному юридичному мисленню в галузі судової медицини та судової психіатрії України: оволодіння студентами теоретичними знаннями на основі чинного законодавства України, умінням і навичками їх практичного застосування. Формування фахівця у галузі права.

3) правильно дослідити види смерті, визначати стать, розрізняти поняття “самовбивство” і “вбивство”, розуміти і давати роз'яснення ознакам розладів пам'яті, мислення, свідомості.

Семінарські заняття виконують такі **основні функції** (відповідно формулюють дидактичні цілі заняття: *навчальну, виховну і розвивальну*):

навчальну (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару);

розвивальну (розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо);

виховну (патріотичне виховання, виховання економічної, екологічної культури і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до фаху, формування потреби здорового способу життя тощо);

діагностично-корекційну (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин його засвоєнні та їх подолання).

1 Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин для денної/заочної форми навчання									
		Всього		У тому числі							
				Лек.		Пр.		Лаб.		С.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Змістовий модуль 1. Судова медицина											
1	Предмет, завдання, значення судової медицини. Історичний розвиток судової медицини	14/15		2/2		0/0		0/0		12/13	
2	Тілесні ушкодження	16/15		2/0		2/2		0/0		12/13	
Разом за змістовим модулем 1		30/30		4/2		2/2		0/0		24/26	
Змістовий модуль 2. Судово-медична експертиза трупа											
3	Вмирання і смерть та трупні явища. Механічна асфіксія	10/10		2/0		2/0		0/0		6/10	
4	Експертиза трупа. Експертиза живих осіб	10/10		2/0		2/0		0/0		6/10	
5	Дітогубство	10/10		2/0		2/2				6/8	
Разом за змістовим модулем 1		30/30		6/0		6/2		0/0		18/28	
Змістовий модуль 3. Судова психіатрія											
6	Правові процесуальні та організаційні основи судово-психіатричної експертизи. Травми головного мозку	10/11		2/2		2/0		0		6/9	
7	Вчення про психічні захворювання	10/11		2/0		2/2		0		6/9	
8	Судово-психіатрична експертиза: свідків і потерпілих, неповнолітніх, засуджених	10/8		2/0		2/0		0		6/8	
Разом за змістовим модулем 2		30/30		6/2		6/2		0		18/26	
Усього годин за дисципліну		90/90		16/4		14/4		0/0		60/82	

1.2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль I. Судова медицина

Тема 1. Предмет, завдання, значення судової медицини. Історичний розвиток судової медицини.

Становлення судової медицини, історичний розвиток. Прийняття статуту судової медицини. Райський і його етапи становлення судової медицини. Зміни у структурі судово-медичної служби в незалежній Україні. Предмет, методи, принципи та завдання судової медицини та психіатрії.

Тема 2. Тілесні ушкодження

Поняття тілесних ушкоджень. Юридична класифікація ушкоджень. Несмертельні тілесні ушкодження. Тілесні ушкодження від фізичних факторів, механічні ушкодження. Ушкодження тупим предметом (зброєю):

а) види ушкоджень тупою зброєю; б) первинні ушкодження; в) садна; г) синці; д) рани; е) ушкодження кісток; ж) ушкодження внутрішніх органів.

Ушкодження гострим предметом. Вогнепальні ушкодження: а) ручка стрілецька вогнепальна зброя б) постріл в) вогнепальні кульові ушкодження з невеликої віддалі. Вогнепальні ушкодження з близької відстані.

Тілесні ушкодження прижиттєві і посмертні: а) випадкові посмертні ушкодження; б) кримінальні посмертні ушкодження; в) розпізнавання прижиттєвості механічних ушкоджень; г) причини і генез смерті при механічних ушкодженнях. Смертельні механічні ушкодження.

Змістовний модуль II. Судово медична експертиза трупа

Тема 3. Вмирання і смерть та трупні явища. Механічна асфіксія

Поняття «смерть». Етапи вмирання. Природна та неприродна смерть. Абсолютні та ймовірні ознаки смерті. Трупні плями. Трупне задубіння та залякання. Гниття трупа. Види консервації. Первинний огляд трупа на місці його виявлення.

Поняття асфіксії. Ознаки та стадії асфіксії. Класифікація механічної асфіксії: повішення, задушення зашморгом, задушення руками, закриття отворів рота і носа, закриття дихальних шляхів чужорідними предметами, здавлення органів грудної та черевної порожнини, утоплення, асфіксія в наслідок знаходження в закритому просторі.

Тема 4. Експертиза трупа. Експертиза живих осіб

Зовнішнє дослідження трупа. Внутрішнє дослідження трупа. Розтин трупа. Ідентифікація. Загальні особливості трупа. Ступінь тяжкості тілесних ушкоджень. Статеві злочини. Судово-медична експертиза визначення сексуальної здатності. Експертиза при симуляції хвороб і тілесних ушкоджень. Визначення статі.

Тема 5. Дітогубство

Поняття «дітогубство». Травматична смерть новонародженого в наслідок нещасного випадку. Встановлення факту життєздатності дитини. Умови, за яких мати може вбити свою новонароджену дитину. Причини смертей новонароджених. Види абортів. Кримінальна відповідальність медичних працівників. Судово-медична експертиза при розслідування справ професійних правопорушень медичних працівників.

Змістовний модуль III. Судова психіатрія

Тема 6. Правові процесуальні та організаційні основи судово-психіатричної експертизи. Травми головного мозку

Становлення судової психіатрії. Об'єкти судово-психіатричної експертизи. Мета судово-психіатричної експертизи. Обов'язки та права експерта. Відповідальність експерта. Формальні підстави для призначення судово-психіатричної експертизи. Поняття «черепно-мозкова травма». Періоди протікання ушкоджень при черепно-мозкових травмах. Судово-психіатрична оцінка при черепно-мозкових травмах.

Тема 7. Вчення про психічні захворювання

Форми шизофренії. Епілепсія і епілептичні випадки. Маніакально-депресивний синдром. Наркоманія. Загальна клінічна характеристика наркоманії. Сифілітичні психози. Психічні розлади при соматичних і гострих інфекційних захворюваннях. Неврози і реактивні стани.

Тема 8. Судово-психіатрична експертиза: свідків і потерпілих, неповнолітніх, засуджених

Судово-психіатрична експертиза свідків. Судово-психіатрична експертиза потерпілих. Організація судово-психіатричної експертизи неповнолітніх. Психіатричне обстеження засуджених. Судово-психіатрична оцінка психічно хворих.

1.3. МЕТОДИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО АТЕСТАЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОВА МЕДИЦИНА ТА СУДОВА ПСИХІАТРІЯ»

Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із студентами під час лекцій, семінарських занять та консультацій, опитувань студентів під час захисту індивідуальних робіт, тестування, опитування студентів з питань, що виносяться на самостійне опрацювання.

Після завершення вивчення змістових модулів наприкінці семестру проводиться контрольна робота. Варіанти завдань до контрольної роботи знаходяться в пакеті документів на дисципліну.

Бали, які набрані студентом під час поточного контролю, дораховуються до модульних оцінок.

Підсумковий контроль включає модульний та семестровий контроль. Модульний контроль проводиться у вигляді письмової відповіді.

Семестровий контроль за результатами вивчення дисципліни проводиться в останній атестаційний тиждень семестру (сесію) шляхом зваженого додавання результатів модульного контролю та постановки підсумкової оцінки до екзаменаційної відомості.

Пояснення видів робіт та вимоги до їх оцінювання:

Робота на семінарському занятті

Усне опитування - включає в себе опитування за будь-яким питанням, винесеним на семінарське заняття (за вибором викладача), відповідь на питання інших студентів, запитання студентів до інших студентів, відповідей інших студентів, відповідь на питання для повторення (з тем, що було вивчено раніше), відповіді на контрольні питання з теми семінарського заняття.

Максимальна кількість балів може бути виставлена студентам, підготовленим до відповідей на усі питання теми.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями, як: правильність відповідей на питання, повнота і конкретність відповіді, ступінь використання наукових і нормативних джерел, уміння пов'язати теорію з практикою, логіка і аргументованість викладу думок, культура мови.

Письмове опитування на семінарі проводиться на початку кожного заняття (5-10) хвилин. Викликаються 4-6 студентів, які повинні дати відповіді на запитання, запропоновані викладачем на його розсуд. Це можуть бути питання як теми даного семінарського заняття, так і з попередніх тем.

Метою проведення письмового опитування є перевірка студентів до семінарського заняття та вміння змістовно та коротко викласти окремі питання теми.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями: повнота, правильність та стислість відповіді, логіка і аргументованість викладу думок.

Вирішення тестових завдань проводиться на початку кожного семінарського заняття (5-10) хвилин. Викладачем також викликаються 4-6 студентів, які повинні дати відповіді на тестові запитання запропоновані викладачем.

Обговорення індивідуальних робіт студентів (есе, реферування наукової літератури чи пошуку додаткової літератури) проводиться в ході семінарського заняття.

Письмова робота за результатами модульного контролю

Відповідно до програми навчальної дисципліни викладач проводить дві письмових роботи за результати вивчення кожного змістового модуля. Кожна письмова робота може включати теоретичні питання, тестові та практичне завдання. Питання письмової роботи охоплюють всі теми відповідного змістового модуля. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за результатами однієї письмової роботи становить 10 балів.

Індивідуальна робота студента

Есе (реферат). Викладачем визначаються проблемні теми для есе, пропонується дослідити їх та викласти власне бачення на проблему.

Відповідно есе варто писати від руки, а не друкувати на комп'ютері, щоб запобігти запозиченням з системи Internet.

Критерієм оцінки есе є такі його параметри: виразно сформульована проблема; обґрунтування її актуальності; короткий огляд літературних джерел та поглядів різних (кількох) авторів на суть проблеми; логічна послідовність та аргументованість викладу змісту есе; наявність власної (авторської) позиції; пов'язаність змісту есе із сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними); наявність висновку і посилань на джерела.

Обсяг реферату не повинен перевищувати 5-7 сторінок. Після перевірки викладачем робота підлягає захисту перед аудиторією протягом 5 хвилин. Студент повинен відповідати на запитання інших студентів та викладача. Ці відповіді зараховуються при визначенні кількості балів.

Пошук наукової літератури за певною темою

Викладачем пропонуються теми за курсом або його частиною, на які студенти мають в бібліотеці та в мережі Internet підібрати відповідну літературу. Така робота може виконуватись як усіма студентами, такі окремими студентами як індивідуальна робота.

Підсумкова контрольна робота проводиться одна в семестр за результатами вивчення всіх змістових модулів.

Вона включає у себе теоретичні питання та тестові завдання. В завдання контрольної роботи можуть включатися питання з тем, вивчення яких не виносились на семінарські заняття, а також питання, які передбачені планом для самостійного вивчення.

Про проведення підсумкової роботи студенти попереджаються не менш як за тиждень. З переліком тем, питання з яких буде винесено на контрольну роботу, студенти теж ознайомлюються завчасно.

Після перевірки контрольної роботи та оголошення її результатів студентам надається можливість ознайомитись з власними роботами та завданнями для них, і при необхідності оспорити результати контрольної роботи.

1.4. ЛІТЕРАТУРА ОСНОВНА ДО ВСЬОГО КУРСУ

Основна

Нормативно – правова база

1. Конституція України. ВВР, 1996, № 30, с.141. Про внесення змін до Конституції України № 2222-IV від 08.12.2004. Рішення Конституційного Суду України №20 - РП/2010 від 30.09.2010 (розділ I)
2. Кримінальний Кодекс України ВВР, 2001, №2341 –III від 05.04.2001 №25 – 26, с. 131 із змінами 2002 – 2010, згідно рішень Конституційного Суду України (ст. 20, розд. XVIII(ст.384 -387)
3. Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповн. На 05.04.2013 .-К.:Алерта, 2013. - 270с.
4. Цивільний Процесуальний кодекс України, ВВР, 2004, №1618 –IV від 18.03. 2004, № 40 - 41, 42 с.492, від 23.06.05 зі змінами 2005 – 2010, згідно рішень Конституційного Суду України
5. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. (ВВР, 1994, №28, ст. 232 / Відомості Верховної Ради України. 1994, № 28, ст.232 2003 р, № 27, ст. 209. Із змінами внесеними Законом України “ Про внесення змін до Закону України “ Про судову експертизу “ від 9 вересня 2004 р. № 1992 – IV)
6. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02. 2000, № 19, с.143, із змінами 2004, 2007 рр. згідно рішень. Ред. від 10.06.2018
7. Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України: наказ Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17 січня 1995 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>
8. Питання медико-соціальної експертизи: постанова Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
9. Про затвердження Порядку та Критеріїв встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків: Наказ МОЗ від 5 червня 2012 року № 420 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
10. Про затвердження інструкції про призначення та проведення судових експертиз та науково – методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз: наказ міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 р., зі змінами та доповненнями // www.zakon1.rada.gov.ua/

Базова література:

1. Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія. Харків. Право, 2018.. – 376 с.
2. Білецький Є.М., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посіб. К, Юрінком Інтер, 2004, 192с.
3. Блэкборн Р. Психология криминального поведения, Санкт - Петербург, Питер, 2004, 496с.

4. Жабокрицький С.В., Чуприков А.П. Судова психіатрія, К, МАУП, 2004, 432 с.
5. Завальнюк А.Х. Судова медицина. Курс лекцій. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2000.- 647 с.
6. Зейгарник Б.В. Патопсихологія. Учеб. Пособ., М., Академія, 2006, 208с.
7. Колоколов Г. Р. Судебная медицина. Учеб. пособ., М., Экзамен, 2005, 160с.
8. Концевич І.О., Михайличенко Б.В. Судова медицина.-К.: МП “Леся”, 1997.- 655 с.
9. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів. Навч. посіб. [2-ге вид. перероб.]. К, Атіка, 2002, 640 с.
10. Кримінально-процесуальний кодекс України:Науково-практичний коментар / Відп. ред. С.В.Ківалов,С.М.Міщенко,В.Ю.Захарченко.- Х.:Одіссей, 2013.-1104с.
11. Лісовий А. С. .Судова медицина.- Київ:Юрінком Інтер,1999.- 479 с.
12. Марчук А.І. Судова медицина. Курс лекцій. Навчальний посібник.-К.: Генеза,1997.-144 с.
13. Наказ МОЗ України “Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України”. - № 6, 1995 р.
- 14.Найда А.І. Судова медицина: [комплексний навч. посіб.] / А.І. Найда, О.Р. Малик; за ред. В.Т. Нора. – К.: Атіка, 2012. – 272 с.
- 15.Тагаєв В.Н. Судова медицина: підручник / Тагаєв В.Н.; [за заг. ред. проф. О.М. Бандурки]. – Х.: Факт, 2003. 1253 с.: іл.
16. Ухаль А.М.,Шеремет А.П. Експертно-криміналістична служба: структура і діяльність: Навчальний посібник з методичними матеріалами. - Ужгород, 2000-179 с.
17. Апшай Ф.В., Ухаль А.М. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності. Навчальний наочний посібник.-Ужгород,1998. - 15 с.
18. Подшибякін А.С., Погориляк А.Д., Ухаль А.М. Криміналістическое исследование документов – вещественных доказательств. Лекция.- Ужгород. - 2001.- 35 с.
19. Шеремет А.П. Криміналістика. Курс лекцій. - Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації.-2004. - 411 с.

Додаткова література:

- 1.Барсегянц Л.О., Левченко Б.Д. Судебно-медицинская экспертиза выделений организма.-М.,1978.- 144 с.
- 2.Бердин Л.М., Загрядская А.П. Судебно-медицинские возможности исследования эксгумированного трупа. – Горький,1978.- 52 с.
- 3.Богуславский А.П. Судебно-медицинская экспертиза трупов неизвестных лиц.- К.:Здоровя,1964.- 143 с.
- 4.Дидковская С.П., Фесенко Е.В., Гарницкий С.П. Наркомания: уголовно-правовые и медицинские проблемы.-К.,Вища школа,1989.- 156 с.

5. Загдаская А.П., Федорцев А.Л., Корлева Е.И. Судебно-медицинское исследование клеток и тканей. - М.: Медицина, 1984. - 104 с.
6. Лабораторные и специальные методы исследования в судебной медицине / Под ред. Пашковой, В.В. Томилина/. - Л.: Медицина, 1975. - 454 с.
7. Матышев А.А. Осмотр трупа на месте его обнаружения. - М.: Медицина, 1990. - 270 с.
8. Молчанов В.И., Попов В.Л., Калмыков К.Н. Огнестрельные повреждения и их судебно-медицинская экспертиза. М.: Медицина, 1990. - 270 с.
9. Солохин А.А. Судебно-медицинская экспертиза в случаях автомобильной травмы. - М., 1969. - 234 с.
10. Томилин В.В., Барсегянц Л.О., Гладких А.С. Судебно-медицинское исследование вещественных доказательств. М.: Медицина, 1989. - 304 с.
11. Тахо-Годи Х.М. Пособие по основам научной фотографии в судебной медицине. М.: Медицина, 1985. - 189 с.
12. Ухаль А.М., Шеремет А.П. Наркоманія: суть і боротьба з нею: Навчально-довідковий посібник. - Ужгород- 2001. - 234 с.
13. Шепітько В.Ю. Довідник слідчого / Шепітько В.Ю. – К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2001. – 208 с.
14. Ясінський В.І. Правові основи діяльності медичних і фармацевтичних працівників: навчальний посібник / Ясінський В.І., Бабанін А.А., Соколова І.Ф. – Сімферополь: ІАВ КДМУ, 2002. – 432 с.

Допоміжна

1. Герасименко О.І. Судова медична експертиза (загальна частина) / Герасименко О.І. - Донецьк: Нора-Прес, 2007. – 508 с.
2. Герасименко О.І. Судова медицина. Підручника. За загальною редакцією професора Герасименка О.І. Київ – КНТ. 2016. – 598 с.
3. Первомайский В.Б. Судебно-психиатрическая экспертиза: статьи (1989-1999) / Первомайский В.Б., Илейко В.Р. К.: Сфера, 2001. – 184 с.
4. Судебно-психиатрическая экспертиза: от теории к практике. – К.: КИТ, 2006. – 394 с.
5. Стеценко С.Г. Медичне право України: підручник / Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.; [за заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка]. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 507 с.
6. Балабанова Л.М. Судова патопсихологія (питання визначення норми і відхилення) / Балабанова Л.М. – Д.: Сталкер, 1998. – 432 с.
7. Датий А.В. Судебная медицина и психиатрия. Практикум: учебное пособие / Датий А.В. - М.: Издательство БЕК, 1997. – 397 с.
8. Жариков Н.М. Судебная психиатрия: учебник для вузов / Жариков Н.М., Морозов Г.В. Хрестинин Д.Ф. – М.: Издательская группа НОРМА–ИНФРА.– М., 1999. – 432 с.
9. Завальнюк А.Х. Тлумачний словник судово-медичних термінів / Завальнюк А.Х. – Тернопіль: Укрмедкнига, 1999. – 352 с.
10. Малейн М.Н. Человек и медицина в современном праве: учебное и практическое пособие / Малейн М.Н. - М.: Из-во БЕК, 1995, – 272 с.

11. Осмотр трупа на месте его обнаружения. Руководство / [под ред. А. А. Матышев] - СПб.: Из-во "Лань", 1997. – 288 с.
12. Попов В. Л. Судебно-медицинская экспертиза: справочник / Попов В. Л. - СПб.: Из-во "Специальная литература". 1997. – 331 с.
13. Сенюта І.А. Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія / Сенюта І.А. – Львів: Астролябія, 2007. – 224 с.
14. Шепітько В.Ю. Довідник слідчого / Шепітько В.Ю. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2001. – 208 с.
15. Ясінський В.І. Правові основи діяльності медичних і фармацевтичних працівників: навчальний посібник / Ясінський В.І., Бабанін А.А., Соколова І.Ф. – Сімферополь: ІАВ КДМУ, 2002. – 432 с.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Верховної Ради України - <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Вся база "Законодавство України" 184924 документи. Інтернет-ресурс. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/a>
3. Стан і структура злочинності в Україні. Сайт МВС. Інтернет-ресурс. Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/?jsessionid=C402931B617954E11190B4F83A228942>
4. Амністія і помилування . Сайт Державної пенітенціарної служби України. Інтернет-ресурс. Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/index>.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень – <http://www.reyestr.court.gov.ua>
6. Кабінет Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
7. Міністерство внутрішніх справ України – <http://www.mvs.gov.ua>
8. Міністерство юстиції України – <http://www.minjust.gov.ua>
9. Національна академія внутрішніх справ — <http://www.naiu.kiev.ua>
10. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua/>

1.5. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ЗАЛІК

1. Історичний нарис дисципліни судова медицина.
2. Предмет, система, методи судової медицини.
3. Ушкодження гострими предметами.
4. Смертельні механічні ушкодження.
5. Членушкодження з застосуванням вогнепальної зброї (загальна характеристика, поняття “снаряд”, “постріл”).
6. Класифікація вогнепальних ушкоджень.
7. Рановий канал.
8. Судово-медична експертиза ушкоджень, спричинених тупими предметами (загальна характеристика).
9. Поняття: “удар”, “садно”, “крововилив”, “рана”, “перелом”.
10. Поняття: “стиснення”, “скручування”, “відрив”, “зсув”, “згинання”, “прямі і непрямі переломи”.
11. Встановлення факту смерті.
12. Ймовірні та абсолютні ознаки смерті.
13. Первинний огляд трупа на місці його виявлення.
14. Охолодження трупа і трупні плями.
15. Висихання трупа. Гниття. Судово-медичне дослідження трупа.
16. Поняття механічної асфіксії (стадії, ознаки).
17. Повішення.
18. Види задушення (петлею, руками, отворів рота та носа, закриття дихальних шляхів сторонніми предметами).
19. Утоплення.
20. Медико-судова експертиза асфіксійної смерті.
21. Судово-медичне дослідження у випадках смерті від високої температури.
22. Смерть від дії низької температури.
23. Смерть від дії технічної та атмосферної електрики.
24. Радіаційне пошкодження.
25. Ушкодження від зміни барометричного тиску.
26. Огляд трупа.
27. Основні правила розтину трупа.
28. Ідентифікація трупа.
29. Ступінь тяжкості тілесних ушкоджень.
30. Статеві злочини.
31. Судово-медична експертиза визначення сексуальної здатності.
32. Експертиза при симуляції хвороб і тілесних ушкоджень.
33. Основні поняття статі (особистість, стать).
34. Ідентифікація особи.
35. Травматична смерть новонародженого внаслідок нещасного випадку.
36. Встановлення факту життєздатності дитини.

37. Умови, за яких мати може вбити свою новонароджену дитину.

Причини смерті новонароджених.

38. Аборт, міра покарання за вбивство новонародженої дитини.

39. Збирання, вилучення, пакування та пересилання речових доказів.

40. Основні розділи дослідження речових доказів.

41. Огляд місця події.

42. Методи дослідження речових доказів.

43. Кримінальна відповідальність медичних працівників.

44. Судово-медична експертиза при розслідуванні справ про професійні правопорушення медичних працівників.

45. Становлення судової психіатрії (історичний аспект).

46. Об'єкти судово-психіатричної експертизи.

47. Мета судово-психіатричної експертизи.

48. Права, обов'язки та відповідальність експертів.

49. Формальні підстави для призначення судово-психіатричної експертизи.

50. Черепно-мозкова травма.

51. Судово-психіатрична експертиза свідків.

52. Судово-психіатрична експертиза потерпілих.

53. Організація судово-психіатричної експертизи неповнолітніх.

54. Психіатричне обстеження засуджених.

55. Шизофренія (клініка, форми).

56. Судово-психіатрична оцінка шизофренії.

57. Епілепсія (загальна характеристика).

58. Судомний епілептичний випадок.

59. Дисфорія. Транс. Сомнамбулізм.

60. Епілептичні зміни особистості. Епілептичне недоумство. Судово-психіатрична оцінка епілепсії.

61. Маніакально-депресивний психоз (загальна характеристика).

62. Маніакальна фаза.

63. Депресивна фаза.

64. Судово-психіатрична оцінка хворих маніакально-депресивним психозом.

65. Наркоманія.

66. Загальна клінічна характеристика наркоманії.

67. Виявлення споживачів наркотиків.

2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Судова медицина

Тема 1. Тілесні ушкодження

2 години

Питання

1. Поняття тілесних ушкоджень.
2. Юридична класифікація ушкоджень.
3. Несмертельні тілесні ушкодження.
4. Тілесні ушкодження від фізичних факторів, механічні ушкодження.

Ушкодження тупим предметом (зброєю):

- а) види ушкоджень тупою зброєю;
- б) первинні ушкодження;
- в) садна;
- г) синці;
- д) рани;
- е) ушкодження кісток;
- ж) ушкодження внутрішніх органів.

Ушкодження гострим предметом. Вогнепальні ушкодження:

- а) ручка стрілецька вогнепальна зброя
- б) постріл
- в) вогнепальні кульові ушкодження з невеликої відстані. Вогнепальні ушкодження з великої відстані.

Тілесні ушкодження прижиттєві і посмертні:

- а) випадкові посмертні ушкодження;
- б) кримінальні посмертні ушкодження;
- в) розпізнавання прижиттєвості механічних ушкоджень;
- г) причини і генез смерті при механічних ушкодженнях.

Смертельні механічні ушкодження.

Основні поняття

Тілесні ушкодження, первинні ушкодження, садна, синці, рани, ушкодження кісток, випадкові посмертні ушкодження, кримінальні посмертні ушкодження, вогнепальні кульові ушкодження смертельні механічні ушкодження.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Назвіть ознаки вхідного вогнестрільного поранення.
2. Дайте визначення поняття "постріл з великої відстані".
3. Які ознаки пострілу впритул?
4. Чи відповідають ушкодження на тілі калібру кулі вогнепальної зброї?
5. Де і як досліджується куля, вилучена експертом з тіла потерпілого?
6. Де і яким дослідженням підлягає куля, вилучена експертом з тіла потерпілого?

7. Як визначити напрям ранового каналу в тілі людини?
8. Які питання ставляться перед судово-медичною експертизою у випадку вогнестрільних ушкоджень?
9. Назвіть ознаки ран, що виникають від дії гострого знаряддя.
10. Які ознаки ушкоджень можуть свідчити про заподіяння рани власноручно?
11. Які можливості судово-медичної експертизи при дослідженні колото-різаних ран?
12. Який відділ судово-медичної експертизи провадить трасологічну експертизу?

Практичні завдання

1. Опрацюйте самостійно ознаки ушкоджень, що виникають від дії пили і ножиць використовуючи підручник Загрядская А.П., Эделев Н.С., Фурман М.А. Судебно-медицинская экспертиза при повреждениях пилами и ножницами. – Горький. 1976.
2. Чи можливо при судово-медичній експертизі визначити давність утворення таких ушкоджень, як садна та синці?
3. Яке значення саден і синців при проведенні судово-медичної експертизи мертвого тіла?
4. Укажіть види ран, що виникають від дії тупих твердих предметів.
5. Якими є ознаки ран, що виникають від дії тупих твердих предметів?
6. Методи огляду та опису забитих ран на місці події.
7. При судово-медичній експертизі забитої рани виявлені дрібні тверді включення, вилучені експертом. Куди ці включення доцільно направити на дослідження і з якою метою?
8. Шкіра та краї на рані зазнали висихання, вони щільні, зморщені. Ознаки рани роздивитися не вдається. Чи можливе відтворення прижиттєвого вигляду рани? Фахівцям якої установи (відділу) можна доручити цю роботу?
9. Кістки склепіння черепа потерпілого зруйновані до уламків різної форми і величини. Чи можливо в цьому випадку поставити перед судово-медичною експертизою такі запитання: 1) кількість ударів; 2) характеристика діючого знаряддя?

Теми есе (рефератів)

1. Завдання сучасної судової медицини.
2. Особливості міждисциплінарної інтеграції судової медицини.
3. Значення судової медицини як навчальної дисципліни в системі вищої юридичної освіти.
4. Головні етапи розвитку судової медицини.
5. Правові засади та види судово-медичної експертизи згідно законодавства держави.
6. Вогнепальні ушкодження
7. Судово-медична діагностика смертельного отруєння

Рекомендована література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами та доповненнями станом на 12 травня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
4. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, затверджена наказом МОЗ України N 6 від 17 січня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Інструкції : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95/print1469257411797240>
5. Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія. Харків. Право, 2018.. – 376 с.
6. Судова медицина : підручник / А. С. Лісовий [та ін.] ; ред. А.С. Лісовий; Медичний ін-т УАНМ, Національний медичний ун-т ім. О.О.Богомольця, Запорізький держ. медичний ун-т. - 2.вид., доп. і перероб. - К. : Атіка, 2011. - 512 с.
7. Судова медицина. Медичне законодавство: Підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. IV р.акр. Кн. 1 : Судова медицина / за ред. В.Ф. Москаленка, Б.В. Михайличенка. – у 2-х кн. – К. : Медицина, 2011. – 448 с.
8. Судова медицина України: минуле і сьогодення : монографія / В. Г. Бурчинський, А. Х. Завальнюк. - О. : Атропринт, 2009. – 216 с.

Тема 2. Умирання і смерть. Трупні явища. Механічна асфіксія

2 години

Питання

1. Умирання і смерть.
2. Ранні трупні зміни та їх судово-медичне значення.
3. Пізні трупні зміни та їх судово-медичне значення.
4. Механічна асфіксія

Основні поняття

Умирання, смерть, трупні зміни, асфіксія, механічна асфіксія, прижиттєвий перебіг асфіксії, самовільне сечовипускання і дефекації

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Класифікація механічної експертизи.
2. Поясніть процеси, які відбуваються в організмі в період розвитку асфіксії.

3. Стадії прижиттєвого перебігу асфіксії.
4. Назвіть загальноасфіктичні ознаки і поясніть їх значення.
5. Принципові відмінності повішення від задушення петлею.
6. Назвіть ознаки утоплення.
7. Про що свідчать ознаки перебування у воді?
8. У яких випадках на тілі потерпілого можна знайти асфіктичні ознаки?
9. Що таке смерть агональна і смерть гостра?
5. Дати удово-медичну класифікацію смерті?
6. Які є способи констатації смерті (інструментальні та не інструментальні)?
7. Які орієнтовні ознаки смерті?
8. Яке судово-медичне значення трупного висихання?
9. Яке судово-медичне значення охолодження трупа?
10. Яке судово-медичне значення трупних плям?
11. Яке судово-медичне значення трупного залякання?
12. Яке судово-медичне значення аутолізу?
13. Яке судово-медичне значення гниття?

Практичне завдання

Визначити давність настання смерті за ранніми трупними змінами і оформити таблицею

Теми есе (рефератів)

1. Ушкодження і знищення трупів тваринами, комахами, птахами
2. Судово-медичне значення муміфікації
3. Судово-медичне значення жировоску
4. Судово-медичне значення інших видів консервації трупа?
5. Поняття про асфіксію та характеристика механічних асфіксій.
6. Загальна характеристика поняття та механізму виникнення травм.
7. Автомобільні, мотоциклетні, залізничні травми.
8. Характер ушкоджень органів та систем при падінні.
9. Класифікація та характеристика ушкоджень від гострих предметів
10. Характеристика вогнепальних ушкоджень.
11. Характеристика вибухової травми.
12. Властивості та умови дії електричного струму на організм людини, ураження технічною та природною електрикою.
13. Судово-медична класифікація отрути, характеристика, перебіг та наслідки отруєнь. Причини смерті.
14. Смерть від переохолодження організму та її ознаки на трупі.

Рекомендована література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13

квітня 2012 р. (зі змінами та доповненнями станом на 12 травня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

3. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

4. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, затверджена наказом МОЗ України N 6 від 17 січня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Інструкції : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95/print1469257411797240>

5. Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія. Харків. Право, 2018.. – 376 с.

6. Електронний підручник "Судова медицина" (За загальною редакцією професора В. Д. Мішалова)

7. Судова медицина : підручник / А. С. Лісовий [та ін.] ; ред. А. С. Лісовий; Медичний ін-т УАНМ, Національний медичний ун-т ім.О.О.Богомольця, Запорізький держ. медичний ун-т. - 2.вид., доп. і перероб. - К. : Атіка, 2011. - 512 с.

8. Судова медицина. Медичне законодавство : Підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. IV р.акр. Кн. 1 : Судова медицина / за ред. В.Ф.Москаленка, Б.В. Михайличенка. – у 2-х кн. – К. : Медицина, 2011. – 448 с.

9. Судова медицина : навч. посіб.: у 3 ч. / А. М. Романюк [та ін.]. – Суми : Сумський держ. ун-т, 2009 . Ч. 1 : Судово-медична експертиза трупа, 2009. – 132 с.

Змістовий модуль 2. Судово медична експертиза трупа

Тема 3. Експертиза трупа. Експертиза живих осіб

2 години

Питання

1. Загальні положення
2. Порядок проведення судово-медичної експертизи трупа
3. Зовнішнє дослідження трупа
4. Внутрішнє дослідження трупа
5. Особливості дослідження трупів невідомих осіб
6. Вилучення матеріалу для лабораторного дослідження
7. Оформлення результатів судово-медичної експертизи трупа
8. Судово-медична класифікація смерті

Основні поняття

Труп, експертиза трупа, зовнішнє дослідження трупа, внутрішнє дослідження трупа, судово-медична експертиза трупа

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Дати поняття судово-медичної експертизи трупа
2. Дати поняття судово-медичної експертизи живих осіб
3. Які існують підстави щодо призначення судово-медичної експертизи трупа?
4. Які існують підстави щодо призначення судово-медичної експертизи живих осіб?
5. Що розуміють під оглядом живої особи, в яких випадках говорять про судово-медична експертизу?
6. Що включає в себе Внутрішній огляд трупа?
7. Який метод розтину трупа є загальноприйнятим?
8. Коли можна розпочинати експертизу трупа?
9. Який матеріал вилучається для лабораторного дослідження?
10. Як здійснюється судово-медична класифікація смерті?

Завдання для самостійного розв'язання

Задача 1.

Під час огляду трупа на пустирі виявлено труп з колото-різаними ранами. В лівій руці виявлено ніж? Ваші дії ?

Задача 2.

Під час огляду трупа, який знаходився в петлі, судово-медичний експерт зазначив: «Трупні плями розташовані на задній поверхні трупа. При дозованому натисканні зникають та відновлюють свій колір через дві хвилини. Трупне залякання виражене.» В подальшому, в експертизі було зазначено, що петля затягнута під вагою власного тіла. Чи можливо таке?

Задача 3.

Огляд трупа проводиться в гаражі. Під час огляду виявлені трупні плями рожевого кольору, які розташовані на задній поверхні тулуба та множинні колото-різані рани. Ваші дії ?

Задача 4.

Під час огляду трупа, виявлений ніж, який знаходився в тілі. Ніж вилучений. В висновку судово-медичний експерт вказав, що тілесні ушкодження нанесені іншим предметом. Поясніть можливість створення даної ситуації?

Задача 5.

Під час огляду трупа гр. М., тіло якого висить в петлі, яка зтягнута в ділянці тілі, виявлені трупні плями. Трупні плями розташовані на задній поверхні та циркулярно в ділянці обох гомілок. Ваші дії?

Задача 6.

Під час бійки гр-н З., 23 років, отримав колuche поранення у живіт. Під час транспортування, потерпілий помер в кареті “швидкої допомоги”. Під час огляду місця події виявлено металевий прут та ніж.

Який предмет буде вилучено та направлено на експертизу?

Задача 7.

Гр-ну Д., 43 років, підпалили дачу. Під час її гасіння виявлений труп невідомого чоловіка у якого деформована голова. Ваші дії?

Задача 8.

Під час огляду трупа 25р.. М., тіло якого висить в незамкнутій петлі, яка зтягнута в ділянці тілі, виявлені трупні плями. Трупні плями зелено-фіолетового кольору розташовані циркулярно в ділянці обох нижніх кінцівок та тазу. Ваші дії?

Задача 9.

Під час огляду автомобіля після вибуху, виявлені частини трупа гр. М. та гр. Р. Ваші дії? Особливості направлені на експертизу?

Задача 10.

Під час огляду трупа, який був дістаний із водойми, відмічено відсутність виділення води із ротової порожнини. Поясніть можливість створення даної ситуації?

Теми есе (рефератів)

1. Акт судово-медичного дослідження трупа.
2. Зв'язок судово-медичного експерта з правовими органами.
3. Акт судово-медичного опосвідчення живої особи
4. Порядок огляду трупів та речових доказів з біологічними об'єктами.
5. Роль слідчого та експерта в огляді трупа на місці його виявлення.
6. Особливості дослідження трупів невідомих осіб. Дії працівника карного розшуку при судово-медичному дослідженні таких трупів.
7. Порівняльні матеріали, які повинен зібрати слідчий для встановлення особи непізаного трупа.
8. Клінічна та біологічна смерть, їх діагностика (ймовірні та абсолютні ознаки смерті).
9. Дії працівника поліції при огляді потерпілого без ознак життя.

10. Судово-медична класифікація смерті, категорія, вид і рід смерті. Роль експерта у визначенні роду насильницької смерті.

11. Трупні плями, їх судово-медичне значення. Методика визначення слідчим давнини смерті за трупними плямами.

12. Трупне залякання і охолодження трупа, їх судово-медичне значення.

13. Трупне висихання та гниття трупа, їх судово-медичне значення.

Рекомендована література

1. Авдеев М.И. Судебно-медицинская экспертиза трупов. // М.: Медицина, 1976. — 440 С.

2. Акопов В.И. Судебно-медицинская экспертиза по документам. // Р.-на Дону, 1989. — 38 С.

3. Барсегянц Л.О., Левченков Б.Д. Судебно-медицинская экспертиза выделений организма. // М., 1978. — 144 С.

4. Барсегянц Л.О., Верещака М.Ф. Морфологические особенности волос человека в аспекте судебно-медицинской экспертизы. // М., 1982. — 215 С.

5. Бедрин Л.М., Загрядская А.П., Кедров В.С., Уткина Т.М. Судебно-медицинская диагностика скоропостижной смерти от ишемической болезни сердца. // Горький, 1975. — 160 С.

6. Бедрин Л.М., Загрядская А.П. Судебно-медицинские возможности исследования эксгумированного трупа. // Горький, 1978. — 52 с.

7. Бердичевский Ф.Ю. Уголовная ответственность медицинского персонала за нарушение профессиональных обязанностей. // М.: Юридическая литература, 1970. — 128 С.

8. Бережной Р.В. Судебно-медицинская экспертиза отравлений техническими жидкостями. // М., 1977. — 207 С.

9. Богуславский А.П. Судебно-медицинская экспертиза трупов неизвестных лиц. // К.: Здоровья, 1964. — 143 С.

10. Ботезату Г.А., Мутой Г.Л. Асфиксия. // Кишинев, 1983. — 85 С.

11. Ботезату Г.А., Тетерчев В.В., Унгурян С.В. Диагностика давности смерти в судебной медицине. // Кишинев, 1987. — 134 С.

12. Вермель М.Г. Вопросы теории судебно-медицинского заключения. // М., 1979. — 112 С.

13. Судова медицина : підручник / А. С. Лісовий [та ін.] ; ред. А.С. Лісовий; Медичний ін-т УАНМ, Національний медичний ун-т ім. О.О.Богомольця, Запорізький держ. Медичний ун-т. – 2.вид., доп. І перероб. – К. : Атіка, 2011. – 512 с.

14. Судова медицина. Медичне законодавство: Підруч. Для студ. Вищ. Мед. Навч. закл. IV р.акр. Кн. 1 : Судова медицина / за ред. В.Ф. Москаленка, Б.В. Михайличенка. – у 2-х кн. – К. : Медицина, 2011. – 448 с.

15. Судова медицина України: минуле і сьогодення : монографія / В. Г. Бурчинський, А. Х. Завальнюк. – О. : Атропринт, 2009. – 216 с.

Тема 4. Дітогубство

2 години

Питання

1. Поняття «дітогубство».
2. Травматична смерть новонародженого в наслідок нещасного випадку. Встановлення факту життєздатності дитини.
3. Умови, за яких мати може вбити свою новонароджену дитину. Причини смертей новонароджених.
4. Види абортів. Кримінальна відповідальність медичних працівників
5. Судово-медична експертиза при розслідування справ професійних правопорушень медичних працівників.

Основні поняття

Дітогубство, асфіксія немовляти, легенева проба, визначення живонародженості, травматична смерть, аборт, вага плаценти, ненасильницька смерть немовляти, швидкі пологи

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Що слід розуміти під поняттям «дітовбивство»?
2. Способи дітовбивства.
3. Як можна визначити тривалість внутрішньоутробного життя плода?
4. Що у судово-медичній практиці розуміють під термінами: доношеність плода, його зрілість, життєздатність.
5. Засоби визначення живонародженості.
6. Визначення тривалості життя дитини.
7. Причини загибелі дитини у процесі пологової діяльності.

Теми есе (рефератів)

1. Травматична смерть новонароджених
2. Судово-медична експертиза трупів новонароджених
3. Встановлення доношеності і зрілості плода
4. Кримінальна відповідальність медичних працівників за професійно-посадові правопорушення

Рекомендована література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами та доповненнями станом на 12 травня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. –Режим доступу до закону: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
4. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, затверджена наказом МОЗ України N 6 від 17 січня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Інструкції : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95/print1469257411797240>
5. Відповідальність медичних працівників: Лист Міністерство Юстиції України від 20.06.2011 Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0040323-11>
6. Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія. Харків. Право, 2018.. – 376 с.
7. Судова медицина : підручник / А. С. Лісовий [та ін.] ; ред. А.С. Лісовий; Медичний ін-т УАНМ, Національний медичний ун-т ім. О.О.Богомольця, Запорізький держ. Медичний ун-т. – 2.вид., доп. І перероб. – К. : Атіка, 2011. – 512 с.
8. Судова медицина. Медичне законодавство: Підруч. Для студ. Вищ. Мед. Навч. закл. IV р.акр. Кн. 1 : Судова медицина / за ред. В.Ф. Москаленка, Б.В. Михайличенка. – у 2-х кн. – К. : Медицина, 2011. – 448 с.
9. Судова медицина України: минуле і сьогодення : монографія / В. Г. Бурчинський, А. Х. Завальнюк. – О. : Атропринт, 2009. – 216 с.

Тема 5. Правові процесуальні та організаційні основи судово-психіатричної експертизи. Травми головного мозку

2 години

Питання

1. Становлення судової психіатрії. Об'єкти судово-психіатричної експертизи.
2. Мета судово-психіатричної експертизи. Обов'язки та права експерта.
3. Відповідальність експерта. Формальні підстави для призначення судово-психіатричної експертизи.
4. Поняття «черепно-мозкова травма». Періоди протікання ушкоджень при черепно-мозкових травмах.
5. Судово-психіатрична оцінка при черепно-мозкових травмах.

Основні поняття

Судова психіатрія, психіатрична експертиза, травма головного мозку, черепно-мозкова травма

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Визначити об'єкти судово-психіатричної експертизи
2. Що належить до закритої травми головного мозку?
3. В чому заключається відповідальність експерта?
4. Відповідальність експерта
5. .Визначити поняття «черепно-мозкової травма».
6. Як поділяються відкриті травми черепа?
7. Яка мета проведення судово-медичної експертизи черепно-мозкової травми?
8. Що таке дифузне аксональне ушкодження головного мозку?

Теми есе (рефератів)

1. Перша допомога при травмах головного мозку
2. Критерії визначення тяжкості стану особи із черепно-мозковою травмою

Рекомендована література

- 1.Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 травня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами та доповненнями станом на 12 травня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. –Режим доступу до закону: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
4. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 (в ред. Від 31 липня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Наказу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>
6. Порядок проведення судово-психіатричної експертизи, затверджений Наказом МОЗ України від 08.05.2018 № 865 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Порядку : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18>
7. Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія. Харків. Право, 2018.. – 376 с.
8. Березанцев А. Ю. Судебная психиатрия: Учебник для академического бакалавриата. – М. : Юрайт, 2016. – 512 с.
9. Левенець І.В. Судова психіатрія: підручник. – Тернопіль:Економічна думка, 2005. – 328 с.

10. Спіріна І. Д. Судово-психіатрична експертиза: навч. посібник / І. Д. Спіріна. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. Юрид. ін-т., 2000. – 145с.
11. Судова медицина: підручник для ВНЗ // За заг. Ред. Герасименка О.І.: Вид.третє, переробл.доповн. – К.: КНТ, 2016. – 630 с.
12. Цільмак О.М. Судово–психіатрична експертиза: навчальний посібник. / О.М. Цільмак. – Одеса: РВВ ОДУВС, 2014. – 104с.

Тема 6. Вчення про психічні захворювання
2 години
Питання

1. Форми шизофренії.
2. Епілепсія і епілептичні випадки.
3. Маніакально-депресивний синдром.
4. Наркоманія. Загальна клінічна характеристика наркоманії.
5. Сифілітичні психози.
6. Психічні розлади при соматичних і гострих інфекційних захворюваннях.
7. Неврози і реактивні стани.

Основні поняття

Шизофренія, епілепсія, маніакально-депресивний психоз, епілепсія, маніакально-депресивний синдром, старечі психози, психічні розлади тимчасового характеру, слабоумство, неврози і реактивні стани, юридичний критерій, медичний критерій

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Що відноситься до критеріїв психічного здоров'я?
2. Розкрити поняття шизофренії та теорію її виникнення
3. Розкрити поняття «розумова відсталість» та його основні характеристики.
4. Розкрити поняття «епілепсія і епілептичні випадки»
5. Що таке наркотична залежність (наркоманія) ?
6. Охарактеризуйте поняття «наркотизму»
7. Опишіть теорії наркотизму, розкрийте їх сутність та основні поняття
8. Розкрити поняття юридичний критерій
9. Розкрити поняття медичний критерій
10. Що таке неврози?
11. Які бувають реактивні стани

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Наведіть чинники розвитку психічних розладів

Таблиця 1

№	Чинники розвитку психічних розладів
1.	
2.	
3.	

Завдання 2. Наведіть психопатологічні розлади при шизофренії.

Таблиця 2

	Психопатологічні розлади
Негативні	
Позитивні	

Завдання 3. Надайте характеристику розумової відсталості за ступенем зниження інтелекту

Таблиця 3

Ступінь	Характеристика
Легкий	
Помірний	
Важкий та глибокий	

Завдання 4. Опишіть критерії психічного здоров'я

Таблиця 4

№	Критерії психічного здоров'я
1.	
2	
3	

Завдання для самостійного розв'язання

Задача 1.

Свідку Г. проведено судово-психіатричну експертизу, що дійшла наступного висновку: «Г. виявляє ознаки душевного захворювання - шизофренія, параноїдна, безперервно-прогресивний тип перебігу. Як видно з останньої історії хвороби грубих змін особистості за шизофренічним типом у нього не відмічено, відмічено елементи критики до свого стану, при останніх перебуваннях у лікарні маячно-галюцинаторних переживань не було. У зв'язку з цим комісія дійшла висновку, що показання Г. як свідка можна враховувати у

тому ступені, наскільки вони підтверджуються об'єктивними даними за матеріалами справи».

Завдання. Чи було допущено помилку експертами, якщо так тоді яку?

Задача 2

Завдання. На які з перерахованих питань експерт може дати відповідь?

Чи мав право слідчий самостійно призначати стаціонарну судово-психіатричну експертизу у цьому випадку? Якщо слідчий перевищив свої повноваження, який порядок призначення стаціонарної судово-психіатричної експертизи?

Який документ експерти повинні надати після проведення експертизи?

Задача 3

Свідку Г. проведено судово-психіатричну експертизу, що дійшла наступного висновку: «Г. виявляє ознаки душевного захворювання - шизофренія, параноїдна, безперервно-прогресивний тип перебігу. Як видно з останньої історії хвороби грубих змін особистості за шизофренічним типом у нього не відмічено, відмічено елементи критики до свого стану, при останніх перебуваннях у лікарні маячно-галюцинаторних переживань не було. У зв'язку з цим комісія дійшла висновку, що показання Г. як свідка можна враховувати у тому ступені, наскільки вони підтверджуються об'єктивними даними за матеріалами справи».

Завдання. Чи було допущено помилку експертами, якщо так тоді яку?

Задача 4

Хворий К., що страждає на хронічне психічне захворювання, здійснив вбивство сусіда у стані ремісії (будучи здатним усвідомлювати свої дії і керувати ними). Однак, враховуючи дані анамнезу про нестійкість ремісії у даного хворого і неадекватку поведінку при затриманні йому призначена судовопсихіатрична експертиза.

Завдання. Хто має право призначити експертизу? Які підстави для призначення експертизи? Які документи необхідно зібрати? Які поставити питання експертам?

Задача 5

Після проведення амбулаторної експертизи експертна комісія прийняла наступне рішення: «Підекспертний А. виявляє на даний час ознаки розумової відсталості у вигляді олігофренії (дебільності легкого ступеня). Для вирішення експертних питань А. потребує проведення стаціонарної експертизи».

Завдання. Чи правильно рішення експертної комісії? Які документи треба надати експертам? Який порядок призначення стаціонарної експертизи?

Задача 6

На стаціонарну судово-психіатричну експертизу був направлений Ф., йому, згідно постанови слідчого про призначення експертизи, інкримінується скоєння розбійного нападу. Перед експертами слідчий у своїй постанові

поставив наступні питання: 1) чи страждає Ф. на якесь психічне захворювання, 2) чи міг Ф. під час здійснення злочину усвідомлювати свої дії та керувати ними, 3) чи являється він осудним стосовно скоєного злочину, 4) чи потребує застосування примусових заходів медичного характеру.

Теми есе (рефератів)

1. Медичні та юридичні критерії неосудності
2. Види заходів медичного характеру до психічно хворих злочинців
3. Форми шизофренії
4. Епілепсія і епілептичні випадки
5. Маніакально-депресивний синдром
6. Наркоманія. Загальна клінічна характеристика наркоманії
7. Судово-психіатрична експертиза свідків
8. Судово-психіатрична експертиза потерпілих
9. Організація судово-психіатричної експертизи неповнолітніх
10. Психіатричне обстеження засуджених
11. Судово-психіатрична оцінка психічно хворих

Рекомендована література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 травня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами та доповненнями станом на 12 травня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
4. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 (в ред. Від 31 липня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Наказу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>
6. Порядок проведення судово-психіатричної експертизи, затверджений Наказом МОЗ України від 08.05.2018 № 865 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Порядку : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18>
7. Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія. Харків. Право, 2018.. – 376 с.

8. Березанцев А. Ю. Судебная психиатрия: Учебник для академического бакалавриата. – М. : Юрайт, 2016. – 512 с.

9. Левенець І.В. Судова психіатрія: підручник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 328 с.

10. Спіріна І. Д. Судово-психіатрична експертиза: навч. посібник / І. Д. Спіріна. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. Юрид. ін-т., 2000. – 145с.

11. Судова медицина: підручник для ВНЗ // За заг. Ред. Герасименка О.І.: Вид.третє, переробл.доповн. – К.: КНТ, 2016. – 630 с.

12. Цільмак О.М. Судово-психіатрична експертиза: навчальний посібник. / О.М. Цільмак. – Одеса: РВВ ОДУВС, 2014. – 104с.

Тема 7. Судово-психіатрична експертиза: свідків і потерпілих, неповнолітніх, засуджених

2 години

Питання

1. Судово-психіатрична експертиза свідків
2. Судово-психіатрична експертиза потерпілих.
3. Організація судово-психіатричної експертизи неповнолітніх.
4. Психіатричне обстеження засуджених.
5. Судово-психіатрична оцінка психічно хворих.

Основні поняття

Свідок, потерпілий, неповнолітній, засуджений, судово-психіатрична експертиза свідків, судово-психіатрична експертиза потерпілих

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Які існують види судово-медичної експертизи потерпілих, обвинувачених та інших осіб?
2. Що повинен установити експерт при катуванні?
3. До чийої компетенції відноситься визначення інвалідності потерпілих?
4. Що слід розуміти під короткочасним розладом здоров'я і незначною стійкою втратою працездатності?
5. Які ушкодження відносяться до легких тілесних, що не потягли за собою короткочасного розладу здоров'я чи незначної стійкої втрати працездатності?
6. Які експертизи відносяться до експертиз при спірних статевих станах?
7. Яка ознака є критерієм при оцінці ступеня тяжкості тілесного ушкодження при відкритому переломі стегнової кістки?
8. Який ступінь тяжкості проникаючої рани живота без ушкодження внутрішніх органів?

9. За якою ознакою оцінюється ампутація ноги чи руки на рівні не нижче колінного чи ліктьового суглоба?

10. При якому терміні переривання вагітності в результаті травми оцінюється як тяжке тілесне ушкодження?

11. До чиєї компетенції відноситься вирішення питання про не виправність знівечення обличчя?

Завдання для самостійного розв'язання

Задача 1.

Під час огляду потерпілої К. в приймальному відділенні міської лікарні, була виявлена різана рана м'яких тканин лівої скроневої і виличної ділянок голови, яка супроводжувалася різким спадом артеріального тиску, серцебиттям та іншими вираженими симптомами гострої кровотечі. Була госпіталізована. Тривалість стаціонарного лікування 25, амбулаторного 7 днів. Утворився рубець лінійної форми 10x0,5 см. Дати відповідь на питання:

1. Який ступінь тяжкості даного тілесного ушкодження?

Задача 2.

При судово-медичному огляді гр-на О., 37 років, в лівій надбрівній, виличних ділянках і в ділянці підборіддя виявлено 3 садна розмірами від (2x1) см. до (3x2) см., покритих буровато - червонуватою кіркою, яка розташована нижче від рівня неушкодженої шкіри. Дати відповідь на питання: 1. Яка давність їх утворення? 2. Який ступінь тяжкості даного тілесного ушкодження?

Задача 3.

Гр.-ка Ю., 32 років направлена в судово-медичне бюро для встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, які їй заподіяв чоловік. У потерпілої знайдені численні синці різноманітної форми та величини обличчя, тулуба і верхніх кінцівок жовтуватого кольору, місцями з зеленуватим відтінком.

Дати відповідь на питання: 1. Яка імовірна давність цих синців? 2. Який ступінь тяжкості тілесного ушкодження?

Задача 4.

При судово-медичному огляді гр-на Ю., 26 років, у його лівій тім'яній ділянці знайдена довгаста, щілиноподібна рана 3,5x0,5 см з нерівними, здертими краями і сполучно-тканинними перетинками в кінцях. Дати відповідь на питання: 1. Яким предметом ця рана спричинена? 2. Який ступінь тяжкості тілесного ушкодження?

Задача 5.

Під час бійки гр-н З., 23 років, отримав удар металевим предметом у живіт. Викликаний лікар "швидкої допомоги" знайшов в епігастральній ділянці потерпілого рану щілиноподібної форми розмірами 3,0x0,5 см, з рівними

краями, прямовисними стінками, нижній кінець цієї рани був гострим, верхній - "М"- подібний (з двома надривами). Дати відповідь на питання:

1. Яким предметом нанесено ушкодження? 2. Який ступінь тяжкості тілесного ушкодження?

Задача 6.

Гр-н І., 68 років, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, спробував перейти вулицю у невстановленому місці і був збитий автомобілем. Отримав відкритий перелом лівої великогомілкової кістки. Лікувався 3 тижні в стаціонарі. Дати відповідь на питання: 1. Якого ступеня тяжкості дане тілесне ушкодження?

Задача 7.

Після удару ногою в живіт виник розрив селезінки, що супроводжувався внутрішньою кровотечею і колапсом. Для врятування життя пацієнту під час операції селезінку видалили. Дати відповідь на питання: 1. За яким критерієм треба оцінювати тяжкість даного ушкодження?

Задача 8.

У приймальне відділення лікарні швидкої допомоги доставлено громадянина З., 22 р. у непритомному стані, з відкритим переломом кісток склепіння черепа, кров'яним тиском 60/40 мм рт. ст., та вогнищевою неврологічною симптоматикою. Відповідаючи на питання слідчого, черговий лікар встановив, що такі тілесні ушкодження є тяжкими. Дати відповідь на питання: 1. За яким юридичним критерієм зроблено такий висновок?

Задача 9.

Під час бійки громадянин А., 17 років, отримав удар в обличчя. Наступного дня на прийомі у лікаря у А. був виявлений перелом щелепи, що зумовило подальше тривале (більше 1 місяця) лікування. Дати відповідь на питання:

1. Який ступінь тяжкості завданих А. тілесних ушкоджень і чому?

Задача 10.

Громадянка Ж. заявила, що вночі, напередодні, коли вона поверталась додому з роботи, її зустрів знайомий громадянин С., побив та згвалтував її.

З метою встановлення статевого акту а також характеру, ступеня тяжкості та механізму виникнення спричинених гр. Ж. тілесних ушкоджень, слідчий виніс постанову про призначення судово-медичної експертизи. Дати відповідь на питання: 1. Які питання повинен поставити слідчий в постанові для розкриття злочину проти життя і здоров'я гр. Ж?

Теми есе (рефератів)

1. Основні судово-медичні документи, які оформлює судмедексперт для слідчих органів.
2. Обов'язки судово-медичного експерта.
3. Повторна судово-медична експертиза.
4. Виконання судово-медичної експертизи.
5. Мета, з якою проводять судово-медичну експертизу.
6. Підстави, організація, особливості проведення і документація судово-медичної експертизи потерпілих, обвинувачених та інших осіб.
7. Ознаки тілесних ушкоджень середнього ступеня тяжкості та легких тілесних ушкоджень.
8. Тяжкі тілесні ушкодження, їх критерії.
9. Особливості судово-медичної експертизи статевої зрілості, зґвалтування.
10. Судово-медична експертиза спірного батьківства, спірного материнства та підміни дітей.

Рекомендована література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 травня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами та доповненнями станом на 12 травня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
4. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 (в ред. від 31 липня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Наказу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>
6. Порядок проведення судово-психіатричної експертизи, затверджений Наказом МОЗ України від 08.05.2018 № 865 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Порядку : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18>
7. Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія. Харків. Право, 2018.. – 376 с.

8. Березанцев А. Ю. Судебная психиатрия: Учебник для академического бакалавриата. – М. : Юрайт, 2016. – 512 с.
9. Левенець І.В. Судова психіатрія: підручник. – Тернопіль:Економічна думка, 2005. – 328 с.
10. Спіріна І. Д. Судово-психіатрична експертиза: навч. посібник / І. Д. Спіріна. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. юрид. ін-т., 2000. – 145с.
11. Судова медицина: підручник для ВНЗ // За заг. ред. Герасименка О.І.: Вид.третє, переробл.доповн. – К.: КНТ, 2016. – 630 с.
12. Цільмак О.М. Судово–психіатрична експертиза: навчальний посібник. / О.М. Цільмак. – Одеса: РВВ ОДУВС, 2014. – 104 с.